

Porezne oaze i praksa utaje poreza

Mićić, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:657559>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni prijediplomski studij

PETRA MIĆIĆ

Porezne oaze i praksa utaje poreza

Tax havens and the practice of tax evasion

Završni rad

Zabok, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni prijediplomski studij
Menadžment u turizmu

Porezne oaze i praksa utaje poreza
Tax havens and the practice of tax evasion

Završni rad

Kolegij: **Međunarodne financije**

Student: **Petra MIČIĆ**

Mentor: Prof. dr. sc. **Elvis MUJAČEVIĆ**

Matični broj: **24745**

Zabok, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG RADA

Petra Mičić

(ime i prezime studenta)

24745

(matični broj studenta)

Porezne oaze i praksa utaje poreza

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor završnog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa završnim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Zaboku, 11.09.2023.

Potpis studenta

Sažetak

Porez se definira kao najvažniji javni prihod države, koja ga naplaćuje, pa se smatra oblikom prisilnog davanja. Porezni obveznici su se protivili ovom poreznom sustavu od njegovog početka, a postoje načini da se izbjegnu međunarodni porezi korištenjem različitih vrsta poreznih sustava u drugim zemljama. Tako nastaju porezne oaze u kojima porezni obveznici plaćaju malo ili nimalo poreza. Porezna oaza je svaka zemlja čiji zakoni dopuštaju stranim ulagačima da plate manje poreza korištenjem offshore tvrtki, bankovnih računa i kreditnih kartica. Njihove najveće značajke su neprozirnost, tajnost bankovnih podataka, odbijanje dijeljenja tih podataka s vlastima u drugim državama i pravni status koji imaju virtualne tvrtke (poslovanja koja postoje u obliku pretinca za elektroničku poštu). Porezne oaze nude više od puke utaje poreza. Oni također pružaju bogatoj i moćnoj eliti tajne načine za zaobilaznje zakona i obaveza koje dolaze sa životom i uživanjem u društvenim blagodatima – oporezivanje, razborita financijska regulativa, kazneni zakon, pravila o nasljeđivanju itd. Kao i sve druge zemlje u svijetu, Republika Hrvatska ima svoj porezni sustav koji, prema stvarnim standardima, ima veće zahtjeve u pogledu doprinosa poreznih obveznika od mnogih drugih poreznih sustava u svijetu. Stoga su u Hrvatskoj česti različiti oblici porezne evazije te je potrebno razumjeti koji oblici porezne evazije postoje, što ih uzrokuje i kako ih suzbiti.

Ključne riječi: porez; porezna oaza; Republika Hrvatska; utaja poreza.

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Porez i porezni sustav.....	2
1.1. Definiranje poreza	2
1.2. Povijest poreza	4
1.3. Suvremeni porezni sustav.....	5
1.4. Načela i učinci poreza	7
1.5. Oblici oporezivanja	10
1.5.1. Porez na dohodak	10
1.5.2. Porez na dodanu vrijednost (PDV).....	11
1.5.3. Porez na dobit.....	12
2. Porezne oaze.....	14
2.1. Povijesni razvoj poreznih oaza.....	15
2.2. Vrste poreznih oaza	16
2.3. Prednosti i nedostaci poreznih oaza	17
2.4. Porezne oaze u svijetu	20
3. Praksa utaje poreza.....	23
3.1 Metode utaje poreza	27
3.2. Međunarodni okvir za suzbijanje utaje poreza.....	28
3.2.1 Porezna uprava (Financijska policija)	29
3.2.2 Carinska uprava.....	30
3.2.3 Porezno savjetništvo.....	31
3.2.4 Udruga poreznih obveznika (Lipa)	33
3.3 Utaja poreza u Hrvatskoj.....	34
Zaključak	37
Bibliografija	39
Popis ilustracija	41

Uvod

Relevantnost ove teme je u tome što je glavni izvor prihoda svake države porez, te se svi oblici javnih djelatnosti u državi financiraju porezima. Odnosi se na sve usluge koje koristimo prema potrebi kao i one koje koristimo svakodnevno. Da bi država nesmetano i cjelovito funkcionirala, potreban joj je kontinuirani protok sredstava, a kada tijekom sredstava prestane, sve službe i djelatnosti koje država financira javnim sredstvima neće moći funkcionirati. Zbog toga je tema porezne evazije važna, kako bi se pobliže objasnio problem porezne evazije i preporučene mjere za sprječavanje ili barem minimiziranje štete nastale poreznom utajom. Nadalje, same porezne oaze iznimno su složene, njihov rad nije lako objasniti, kao ni njihovu povezanost s određenim državama i tvrtkama. Postoje mnoge složene procedure i zakonska ograničenja koja sprječavaju zemlju da se nosi s poreznim oazama. Globalizacija se odnosi na razmjenu informacija u svim područjima života. S jedne strane, ova vrsta umrežavanja odražava se na različitim područjima političkog, gospodarskog i kulturnog života. S druge strane, ono što povezuje sva ta područja u najširem smislu su financije, a globalne mreže također imaju utjecaja na financije. Kolaps investicijske banke Lehman Brothers pokrenuo je domino efekt, a mnoge američke i međunarodne banke su slijedile taj primjer, proglašivši bankrot u roku od nekoliko mjeseci, što se dogodilo na početku posljednje velike financijske krize 2008. godine. Pogled na planove i mjere koje predlažu međunarodna udruženja i Europska unija jasno pokazuje njihovu želju za rješavanjem problema poreznih oaza. Automatska razmjena podataka koja će se uvesti u svim državama članicama značajno će ubrzati proces kojim države mogu identificirati i djelovati na potencijalne poteškoće koje se mogu pojaviti u stvarnom vremenu. Ovaj sustav će razmjenjivati podatke između poreznih vlasti i banaka te će također spriječiti veliki broj nezakonitih radnji koje se ne mogu retroaktivno sankcionirati, ali jedan od mogućih načina rješavanja ovih problema je njihovo trenutno i preventivno rješavanje. Ova je tema relevantna jer može pomoći u razumijevanju poteškoća povezanih s poreznim oazama i izbjegavanjem plaćanja poreza te podići svijest o tome kako pokušati riješiti ovaj problem i kako se nositi s njim.

1. Porez i porezni sustav

Glavni razlog postojanja i prikupljanja poreza je da se osigura rad svih državnih ustanova. Porezi su najvažniji izvori financiranja i bez njih država ne bi mogla pružiti usluge javne uprave svojim građanima. (Lesar, 2014). Ekonomsko pravni izraz porez označava plaćanja državi kako bi se financirali troškovi ili kao isplata za usluge, dio imovine ili dohotka koji država potražuje bez protuusluge (Šonje, 2009). Porez je nametnuta isplata prema državi koju traže administrativne jedinice - države, regionalne i lokalne samouprave. Iako im je glavna svrha podmirivanje javnih rashoda kao što su isplate vojske i policije, financiranja obrazovnog sustava, izgradnja cesta i vodovoda, isplate mirovina ili pomoći za nezaposlene i siromašne, porezi su ponekad prenamijenjeni i u nefiskalne socijalne ili ekonomske ciljeve (Rogić Lugarić i Bogovac, 2013).

Od početka primjene oporezivanja kroz povijest bilo je onih koji su se protivili plaćanju. Uvijek je stvarao problem sustav u kojemu je poreznim obveznicima bilo nametnuto dio svojih prihoda isplatiti državi, a nisu direktno dobili protuuslugu i informirali se o razlozima. Tijekom godina hrvatski je porezni sustav od osamostaljenja Hrvatske mnogo puta revidiran, dopunjavan i prilagođavan. Uska povezanosti onoga što nazivamo javnim financijama i političkim zbivanjima, posebice utjecaj novijih političkih procesa, odstupanja od dosadašnjeg socijalističkog gospodarskog pristupa te ratnog okruženja koje je zahvatilo Republiku Hrvatsku, kod poreznog sustava u procesu njegovog nastanka i djelovanja dogodile su se značajne promjene i prilagodbe.

Porezni prihodi važan su dio državnog proračuna, a njihova raspodjela ide na više razina vlasti (Kordić, 2011). Od pravodobnosti i kvalitete zakona o porezima, pravila i propisa u velikoj će mjeri ovisiti moć i sposobnost države u prikupljanju poreza koji je neosporno u svakoj državi najvažniji izvor prihoda, tako i u Republici Hrvatskoj

1.1. Definiranje poreza

Porezi su zakonom propisana davanja državi bez da država platišama nudi protu naknadu. Porezi su nametnuti građanima i najveći su izvor zarade za državu a ubiru se prisilno, a ne kao naplata za državne usluge. Naplaćuje ih države, lokalne vlasti..., ponekad i crkve kako bi sakupili novac za javne potrebe kao što su isplata policiji i vojsci, obrazovanju, financiranje

gradnje vodovoda i cesta, osiguranje sredstava za nezaposlene, siromašne, isplate mirovina ili pomoć.¹

Dok je glavna uloga poreza osigurati novac državi, odnosno ostvariti fiskalne ciljeve, služe i kao sredstvo za razne gospodarske politike. Dakle, porezi mogu imati utjecaj na raspodjelu dohotka, veće zaposlenje i stabilne cijene.²

Postoji mnogo oblika poreza, a najčešće se koriste: porez dohotka, porez plaće, porez dobiti, posebni i opći porezi na promet, porezi na nasljedstvo, porezi na imovinu, porezi na izdatak i carinu. Kako bi se jednostavnije uspoređivalo međunarodne porezne sustave i procijenilo njihovu uspješnost za ostvarenje poreznih ciljeva, treba ih standardizirati. Često ih se dijeli na izravne i neizravne. Kriteriji za ove podjele najviše se koristi prevaljivost. Izravni porez je usmjeren na porezne obveznike, a neizravni porez od poreznih obveznika pretpostavlja da to "prevale" na nekog drugog, tj. da oštete tuđe porezne račune.³

Oporezivanje se dijeli i prema objektima poreza, glavne vrste poreznih objekata su gospodarska djelatnost, osobe i imovina. Porezi koji se vezuju na osobe su, primjerice, porezi na dohodak za fizičku osobu i porezi na dobit ne pravnu osobu. Gospodarska aktivnost, odnosno dotoci koji su nastali na gospodarskom procesu, glavni su objekti oporezivanja. Porezi gospodarske aktivnosti su porezi na promet i porezi na dohodak.⁴ Porezni oblik u hrvatskog poreznog sustava dijeli se naviše načina, od njih postoji jedan temeljen na kriterijima pokazujući ekonomsku snagu kod poreznih obveznika. Prema Begovac (2014) Hrvatski porezni sustav dijeli se na način:

1. Oporezivanje dohotka

Porez:

- a) na dohodak (fizičkih osoba)
- b) na dobit (dohodak pravnih osoba)
- c) Provizija za dobitak igara na sreću
- d) Prirez porezu na dohodak
- e) na tvrtku ili ime
- f) na upotrebu javnih površina

¹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

2. *Oporezivanje potrošnje*

- a) Porez- na dodanu vrijednost
- b) Trošarine (posebni porezi na promet)
- c) Porez- na potrošnju

3. *Oporezivanje imovine*

Porez:

- a) na kuće za odmor
- b) na darove i nasljedstvo
- c) na prodaju nekretnina
- d) na cestovna motorna vozila i plovila
- e) na dobitke od igara na sreću.

U državama OECD-a ukupni porezi porasli su s 10% BDP1 -a 1900. godine na 36% BDP-a 2003. godine, u rasponu od 100 godina porezi su porasli 4 puta. Razvitak socijalnih država koji je prevladavao 60-ih godina, opredijeljeno društvo za javno dobro koje se očekuje od države i sve stariji građani uzrokovali su porast poreza u suvremenim zemljama toga razdoblja.

1.2. Povijest poreza

Oporezivanje je dio sustava državnih prihoda, nastao još u antici, a bio je i poznat u srednjem vijeku. Evidentno je koliko se porez mijenjao kroz vrijeme, a kroz porezna razdoblja je različita je uloga poreza u poreznom sustavu. Pojava poreznog plaćanja i poreza potječe unazad do davne dinastije Ptolemejevića iz Egipta (305. pr. Kr. do 30. pr. Kr.), tada su se naplaćivali porezi, a kasnije su vladari bili posjednici zemlje i ubirali su poreze za žetvu svojih podanika.

Primjerice Grčka je krenula sa poreznom naplatom za robove i za strance, a Rim je oporezivao sve građane. Od 1. stoljeća pr. Krista uvedeni su posebni porezi: za nasljedstva i za zemlju, sol i za žito, različite naknade i pristojbe, porezi za imovinu, promet za određena vrsta dobara, i sl. Uspostavljenjem država i ukidanjem feudalizma vladari oporezuju zemlju i promet dobara za širu potrošnju . U to vrijeme se javlja prvi otpor prema plaćanju poreza jer se vjerovalo da je veće davanje za siromašne nego za bogate. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća razmišljalo se o pravednijem načinu oporezivanja te se uvodi porez na dohodak, ali ubrzo su

mnoge zemlje uvele progresivne porezne sustave . Naravno, porezne procedure već trebaju postojati, tako da porezni sustav možemo formulirati kao skup poreznih oblika koji funkcioniraju unutar postojećeg društveno-ekonomskog i političkog sustava i postižu zadane fiskalne, socijalne i ekonomske ciljeve. U sustav pripadaju svi oblici javnih prihoda: poreze, doprinose, izravne naknade, pristojbe i naknade, carine i javni dug.⁵ Jelčić (2002) razlikuje povijesno oporezivanje i racionalno oporezivanje. Povijesni porezi odnose se na ukupan broj poreza koje provodi država, a racionalni porezi odnose se na poreze čiji su učinci u stvarnoj primjeni u skladu s ciljevima koji se porezom žele postići.⁶ Ako postoji više različitih vrsta poreza nazivamo je porezna diversifikacija, a porezni monizam ako postoji jedan porezni oblik. Dakle, porezni sustav podčinjen fiskalnom sustavu, a sačinjen je od sustava socijalne skrbi, sustava javnih rashoda i sustava državnog proračuna. Budući da svaka država ima više oblika oporezivanja, možemo zaključiti da se suvremeni porezni sustav temelji na diverzifikaciji poreza, uzimajući u obzir više oblika oporezivanja.

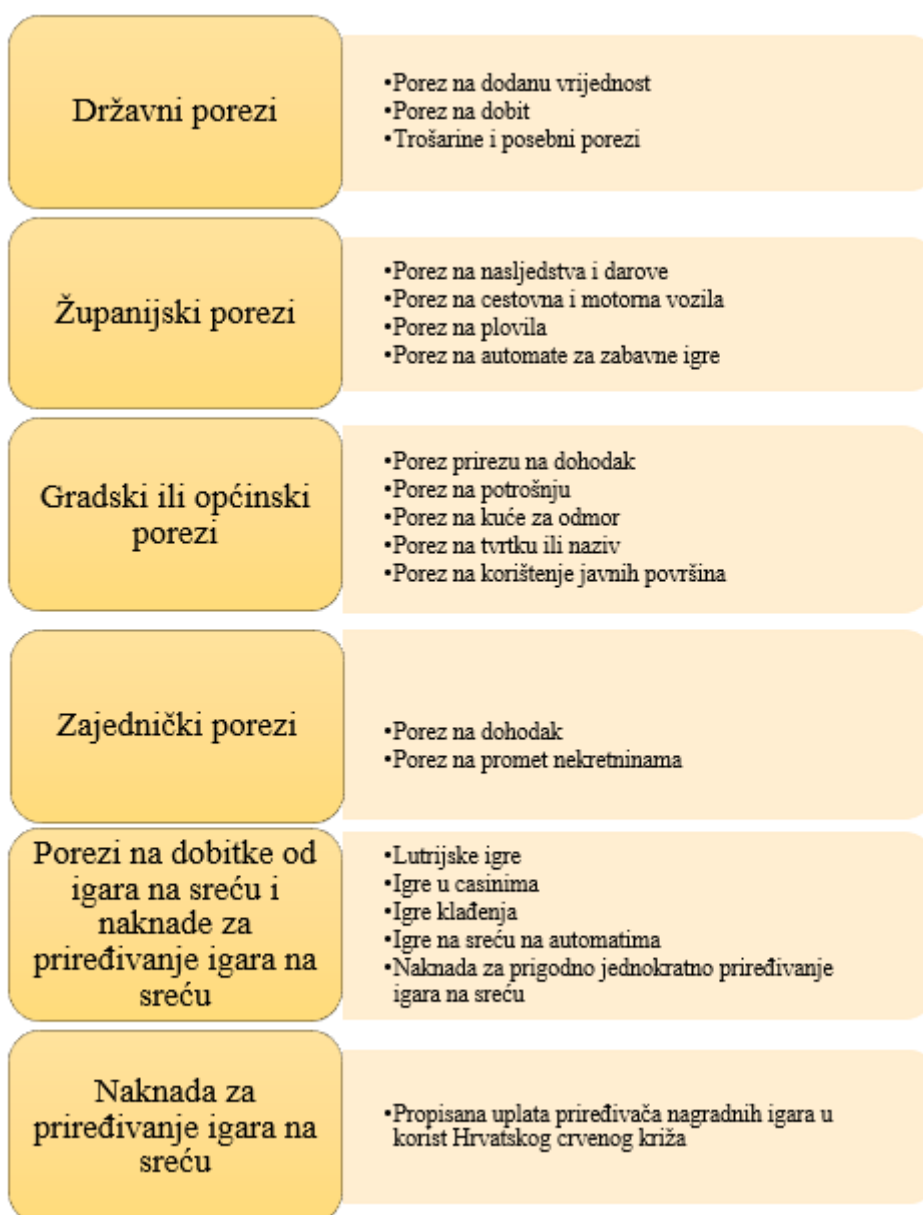
1.3. Suvremeni porezni sustav

Porezni sustavi su u svakoj zemlji različiti, a Jurković smatra da su razlozi u gospodarskom sustavu, povijesnom razvoju, političkom uređenju, veličini zemlje, i broju stanovnika (Jurković, 2002). Pojednostavljeno rečeno, porezni sustav predstavlja ukupno sve poreze i vrste poreza koji djeluju u jednoj državi, s tim da svaka država ima različitu organizaciju poreznog djelovanja. Institucionalni oblik poreznog sustava je sustav koji uključuje sve poreze koji djeluju na teritoriju jedne zemlje. Svaka država ima različitu organizaciju i okvir razvoja poreznih aktivnosti, što uvelike ovisi o : klimatskim uvjetima, stavovima, vjeri, običajima, ponašanju stanovništva i institucionalnim okvirima.

⁵ Jurković, 2002

⁶ Jelčić, 2000

Slika 1. Porezni sustav Republike Hrvatske.

Izvor: Ministarstvo financija Porezna uprava, Porezni sustav Republike Hrvatske, https://www.porezna-uprava.hr/HR_porezni_sustav/Stranice/porezni_sustav.aspx

Prethodna slika 1. kao primjer prikazuje porezni sustav Republike Hrvatske organizaciju pluralnog sustava poreza kojeg čine iduće kategorije i pripadajuće potkategorije: državni porez, županijski porez, gradski ili općinski porez, opći porez, porez na igre na sreću, novčana nagrada i troškovi priređivanja igara na sreću, troškovi priređivanja igara s dobitcima.

Da bi funkcionirali, moderni porezni sustavi moraju se pridržavati općeprihvaćenih pravila: jednostavnosti, konkretnosti i primjerenosti, prilagodljivosti, administrativne učinkovitosti, neutralnosti i pravednosti. Kako bi porezni obveznik mogao ispuniti porezne obveze one moraju biti jasno određene. Država mora ostati neutralna u pogledu fiskalne politike kojom se vodi gospodarstvo, ali isto tako mora ostati nepristrana u porezima i politikama koje propisuje, što se ipak postiže prihvaćanjem poreznih obveznika. (Spajić, 2000). Na istom principu ali pojmovno različiti četiri su ključna načela: ekonomska učinkovitost, pravičnost, jednostavnost i provedivost, otpornost i velikodušnost. Na temelju tih pravila i načela formiran je porezni sustav kako bi se smanjila prekomjerna porezna opterećenja. Teško je uspostaviti sustav koji u potpunosti zadovoljava ova načela, jer poneka od njih mogu biti suprotna jedna sa drugom. Dakle, troškovno učinkovit i pravedan porez može zahtijevati visoke troškove provedbe i biti vrlo složen za naplatu, dok jednostavan porezni sustav možda neće zadovoljiti načela pravednosti i ekonomske učinkovitosti. Zaključno, „Oporezivanje je stoga najvažniji fiskalni instrument za prikupljanje javnih prihoda s ciljem podmirenja javnih rashoda, odnosno osiguravanja (financijskog) funkcioniranja svake države.” Stoga je redovno oporezivanje važno za svaku državu, a ova obveza je nametnuta zakonom. No, čak i ako postoji zakonska porezna obveza, često dolazi do utaje poreza. Jedino je pitanje je li neplaćanje poreza nezakonito u svim okolnostima ili je ponekad možda zakonito ne platiti porez. ” (Glavina, 2018.)

1.4. Načela i učinci poreza

U tržišnom gospodarstvu vrijedi temeljni ekonomski zakon poreznih učinaka: porezi na dobra, bilo da se naplaćuju bilo gdje, bilo kome ili u bilo kojem obliku, uvijek se očituju u obliku odricanja od osobne potrošnje kako bi se sa druge strane, dobila potrebna sredstva za zadovoljenje nacionalnih potreba. U principu, postoje samo dva načina da se porezima smanji osobna potrošnja. Jedan je oporezivanje građana na prihode ostvarene na tržištu. Time se izravno umanjuje porezna osnovica za kupnju robe široke potrošnje. Porez na dohodak ima ovaj porezni učinak. Zbog svoje komparativne prednosti u odnosu na druge poreze na promet, većina zemalja trenutno nameće puni neto porez na promet, obično poznat kao porez na dodanu vrijednost.

PDV je porez na potrošnju koji se temelji na sljedećim osnovnim pravilima:

1. PDV-om se oporezuje svaka roba i usluga, ako ne postoji posebna odredbena za oslobođenje,

2. Roba i usluge podliježu PDV-u samo jednom,

3. PDV na robe i usluge isporučene u poduzetničke namjene mora se odbiti "pred porezom" kako bi se postigla njihova neutralnost u poduzetničkim aktivnostima, i

4. Svaki poduzetnik od dobavljača (poduzetnika) zahtijeva iskazivanje zaračunatog PDV-a na njihovim računima kako bi ga mogli odbiti kao "svoj pred porez".⁷

O fiskalnom, ekonomskom ili društveno-političkom učinku PDV-a ne može se raspravljati odvojeno od poreznog sustava jer će u suprotnom doći do nepotpunih objašnjenja, pa čak i do pogrešnih zaključaka. Naime, kada se govori o mjerama porezne politike, treba samo poći od pretpostavke da uloga samo jednog instrumenta u poreznom sustavu (poput poreza na dohodak ili poreza na dodanu vrijednost) može biti: kvantitativne i kvalitativne prirode, tj. višestruki učinci, mogu biti povezani s navedenim ciljevima, a ti učinci mogu biti izravni i neizravni. Upravo zbog te činjenice načini usklađivanja poreznog sustava među pojedincima moraju biti usklađeni jer se samo na takav način mogu neutralizirati ili ublažiti neki od negativnih učinaka jednog instrumenta djelovanjem drugog. Potrebu za koordinacijom između različitih instrumenata poreznog sustava najbolje ilustrira potreba primjene načela proporcionalnog poreza na promet uz istovremenu primjenu načela progresivnosti poreza na dohodak na drugoj strani.

Za napredno funkcioniranje poreznog sustava veliku ulogu ima odabir ciljeva (zahtjeva), kao i realnost pretpostavki koje su u određenom trenutku ostvarive u konkretnom gospodarskom i društvenom okruženju određenih država. U pravnoj državi s političkom demokracijom i tržišnom gospodarstvu, alati poreznog sustava i mjere porezne politike prvo bi trebali biti temeljeni na sljedećim odgovarajućim načelima (zahtjevima):

1. Načelo izdašnosti, da porezni sustav mora osigurati dovoljno sredstava nositeljima javnih funkcija u proračunu za financiranje proračunskih rashoda;

2. Načelo oporezivanja potrošnje građana, što znači potrebu da se zakonom utvrdi porezna osnovica koja u najvećoj mogućoj mjeri odgovara izdacima za potrošnju fizičkih osoba, tj. građana;

3. Načelo porezne pravednosti, odnosno porezni sustav treba zadovoljiti i načelo horizontalne pravednosti i načelo vertikalne pravednosti, odnosno obitelji s istim

⁷ Heidelberg, (1992)

ekonomskim statusom moraju snositi isti porezni teret, a obitelji s boljim ekonomskim statusom mora snositi isti porezni teret. - snosit će relativno visoko porezno opterećenje;

4. Progresivno načelo u oporezivanju dohotka za ublažavanje regresivnih učinaka koji proizlaze iz primjene načela porezne stope na oporezivanje dobara u prometu, neovisno o primjenjivom obliku poreza na promet;

5. Načelo porezne neutralnosti, odnosno da porezni sustav ne bi trebao favorizirati ili diskriminirati određene gospodarske djelatnosti, tako da porezni sustav ili mjere porezne politike neće utjecati na ekonomske odluke gospodarskih subjekata;

6. Načelo socijalne uravnoteženosti poreznog sustava, što znači da porezni sustav ne bi smio biti izvor dodatnih socijalnih napetosti, jer ga većina građana može prihvatiti samo pod tim pretpostavkama;

7. Ostvarivanje načela pune zaposlenosti, što znači da, bez obzira na deklariranu neutralnost države u pogledu gospodarskog života, sve suvremene države i njihove mjere, pa tako i mjere porezne politike, poticajno djeluju na porezne obveznike na povećanje broja poreznih obveznika, radnih mjesta, odnosno povećati broj novih mogućnosti zapošljavanja kako bi se javne vlasti što uspješnije uhvatile u koštac s nezaposlenošću, jednim od najvećih problema modernih država;

8. Načelo unifikacije, što znači da u uvjetima sve veće globalizacije svjetskih gospodarskih odnosa porezni sustav mora uvažavati i integracijske zahtjeve, ali ti procesi porezne unifikacije ne smiju biti nauštrb nacionalnih interesa;

9. Načelo decentralizacije, koje podrazumijeva raspored poreznih nadležnosti između središnje i lokalne razine vlasti, što, s jedne strane, pridonosi daljnjem razvoju administrativne i političke autonomije lokalnih vlasti, a nasuprot tome do uspostave fiskalnih odnosa između središnje i lokalne vlasti osiguravaju jedinstvo cjeline kroz nadmoć širih interesa nad lokalnim interesima.⁸

Brojnost navedenih načela i drugih zahtjeva, s jedne strane, te brojnost poreznih instrumenata za njihovo postizanje, s druge strane, upućuju na zaključak da se bilo kakvi učinci (fiskalni, ekonomski ili socijalni) koji se postižu bilo kojim poreznim instrumentom (porez na dohodak, porez na dodanu vrijednost, porez na dobit) moguće ako se učinci promatraju u bliskoj međuovisnosti, bilo u odnosu na određeni učinak ili kako određeni porezni instrument utječe na njega. U ovom članku nastavljamo s ispitivanjem fiskalnih,

⁸ Institut za javne financije, Zagreb, 1977 .

ekonomskih, društvenih i političkih implikacija PDV-a i promatramo kako je usko povezan s djelovanjem drugih instrumenata poreznog sustava.

1.5. Oblici oporezivanja

Prema Bedekoviću (2017) u suvremenom poreznom sustavu najvažnije funkcije imaju porez na dobit, porez na dodanu vrijednost i porez na dohodak. Uvođenje ovakvih vrsta poreza je učvršćivanje gospodarstva i najveći doprinos ubiranju javnih prihoda. Uveden je niz pojmova opće prihvaćenog značenja (porezni subjekt, porezna stopa, porezna osnovica, porezni obveznik, porezna obveza, oslobođenje od poreza).

1.5.1. Porez na dohodak

Prema Bedekoviću (2017), izravni porez je porez na dohodak, a naziva se i osobnim porezom zato što se naplaćuje obuhvaćajući sve činjenice bitne za obveznika poreza. Što se tiče poreza na dohodak, porezni obveznik je nasljednik svih poreznih obveza koje do ostaviteljeve smrti proizlaze iz ostvarenog dohotka. Dohodak je predmet oporezivanja, koji se odnosi na razliku primitaka i izdataka u istom poreznom periodu, odnosno u tom razdoblju ostvaren sav dohodak. Prilikom utvrđivanja iznosa poreza na dohodak, potreban je iznos izračunat zbrajanjem iznosa dohotka koji su propisani zakonima određene države.

Neoporezivi izdaci uključuju izdatke potrebne za ostvarivanje prihoda i iznose potrebne za podmirenje osnovnih životnih potreba (porezna olakšica za članove obitelji koji su uzdržavani). Neto dobit odnosi se na neto iznos ostvaren u određenom poreznom razdoblju, a veličina porezne osnovice se ostvaruje nakon što se od ukupno ostvarenog prihoda oduzmu svi rashodi.⁹

Porezna osnovica poreza na dobit je neto dobit umanjena za:

- a) iznos gubitka
- b) osobni gubitak

Porez na dohodak učinkovit je alat ekonomske i socijalne politike, ali i važan alat fiskalne politike, politike rasta i politike raspodjele. Složen je koncept oporezivanja zbog definiranja

⁹ <https://www.porezna-uprava.hr>

poreznih osnovica, oslobođenja i olakšica, a budući da se plaća neovisno o izdacima dohotka, predstavlja izravan (neposredan) porez.

1.5.2. Porez na dodanu vrijednost (PDV)

PDV je jedan od mlađih poreza koji spada u red poreza novijih u 20. stoljeću. Uz porez na dohodak, to je najizdašniji porezni izvor u modernim zemljama. Europska ekonomska zajednica imala je najveći utjecaj na integraciju PDV-a u moderne nacionalne porezne sustave.

Harmonizacija i smanjena mogućnost porezne evazije jedan su od uzroka brže primjene ovog oblika oporezivanja. Ovim porezom oporezuje se samo dio faze oporezivanja s dodanom vrijednosti, koji predstavlja razliku između nabavne i prodajne cijene. Definirana je dodana vrijednost kao razlika prodajne vrijednosti proizvedenih dobara i usluga i nabavne vrijednosti inputa korištenih za proizvodnju tih dobara i usluga. Provodi se oporezivanje dodane vrijednosti načinom da porezna osnovica ne uključuje porez obračunat pri nabavi dobara i usluga, već se porez plaća prema iznosu dodane vrijednosti u oporezivoj fazi.

Prema Zakonu o PDV-u, obveznik PDV-a je:

1. Pojedinac koji samostalno vrši gospodarsku djelatnost, bez obzira na rezultate i svrhu te djelatnosti,
2. Vršitelj isporuke usluga ili dobara u tuzemstvu, a nema podružnicu, sjedište, prebivalište ili boravište na području Republike Hrvatske,
3. Osoba koja ponekad dostavlja nova prijevozna sredstva koja kupcu unutar druge države Europske unije isporučuje ili prevozi prodavatelj, sam kupac ili druga osoba koja djeluje u njihovo ime,
4. PDV na promet dobara i usluga oslobođeni su poduzetnici čija godišnja isporuka ili pružanje usluga ne prelazi 230.000,00 kuna,
5. Tijela državne uprave, državne vlasti, tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave, gospodarske komore i ostala nadležna tijela ne smatraju se obveznicima poreza, osim u određenim slučajevima.¹⁰

PDV se razlikuje od zemlje do zemlje, on je najizdašniji izvor poreza u zemlji, izbor ovisi o različitim okolnostima i prognozama kao i potrebama same zemlje. Stope su jedinstvene,

¹⁰ <https://www.zakon.hr/z/100/Op%C4%87i-porezni-zakon>

ali također variraju za pojedine vrste roba i usluga. PDV se provodi u svim fazama proizvodnog i transportnog ciklusa, te zbog toga postaje jedan od pokazatelja trenutnog gospodarskog stanja zemalja.

1.5.3. Porez na dobit

Prema Bedeković (2017), porez na dobit novčana je obveza fizičkih i pravnih osoba uvedena početkom 20. stoljeća u svrhu stjecanja dobiti. Obveznici ovog poreza su pravne osobe koje imaju u cilju ostvarenje prihoda poslovanjem i fizičke osobe koje ostvaruju dobit u skladu s određenim pravilnicima. Rezultati poslovanja utvrđuju se na temelju poslovnih knjiga, a prema Zakonu o porezu na dobit porezna osnovica je dobit koja se povećala ili smanjila sukladno odredbama Zakona od 1. siječnja 2017. godine. Porezna stopa za obveznike s godišnjim dohotkom manjim od 3 milijuna kuna iznosi 12%, a porezna stopa za obveznike s godišnjim dohotkom većim od 3 mil. kn iznosi 18%. Pravnom subjektu se oporezuje bruto prihod ostvaren unutar države i izvan nje, a nerezidentnu oporezuje se dobit ostvarena u Republici Hrvatskoj.

Prema Zakonu o porezu na dobit (115/16), obveznici poreza na dobit su:

1. trgovačko društvo i druga pravna i fizička osoba rezident Republike Hrvatske koja gospodarsku djelatnost obavlja samostalno, trajno i radi ostvarivanja dobiti, dohotka ili prihoda ili drugih gospodarskih procjenjivih koristi,
2. tuzemna poslovna jedinica inozemnog poduzetnika (nerezident),
3. fizička osoba, koja ostvaruje dohodak prema propisima o oporezivanju dohotka, ako izjavi da će plaćati porez na dobit umjesto poreza na dohodak,
4. porezni obveznik je i fizička osoba koja ostvaruje dohodak od obrta s obrtom izjednačenih djelatnosti prema propisima o porezu na dohodak,
5. iznimno, tijela državne uprave, tijela područne (regionalne) samouprave, tijela lokalne samouprave, Hrvatska narodna banka, državne ustanove, ustanove jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, državni zavodi, vjerske zajednice, političke stranke, sindikati, komore, udruge, umjetničke udruge, ako obavljaju gospodarstvenu djelatnost, a neoporezivanje te djelatnosti bi dovelo do stjecanja neopravdanih povlastica na tržištu, obveznici su poreza na dobit za tu djelatnost i

6. svaki onaj poduzetnik koji se ne ubraja u poduzetnike nabrojane u točkama od 1.-5., a koji nije obveznik poreza na dohodak prema propisima o oporezivanju dohotka i čija se dobit ne oporezuje drugdje.¹¹

Manipulacija porezom na dobit spada u najvažnije čimbenike koji utječu, odnosno vode do izbjegavanja plaćanja poreza, utaje poreza. Porezne oaze uglavnom su siromašne resursima, tehnološki zaostale zemlje koje su uveli zakone i mogu sklopiti ugovore s velikim korporacijama za premještanje profita unutar svoje nadležnosti. S obzirom na slabo gospodarstvo takve zemlje, potreba za kapitalom ih tjera da ponude povlašteni tretman vanjskim ulagačima i međunarodnim tvrtkama u želji da ojačaju svoje gospodarstvo svoje gospodarstvo. Želja da se riješe ovi problemi nadilazi zakone i pokušaje pojedinačnih zemalja i potrebno je mnogo više, kao što je objašnjeno u sljedećoj točki ovog rada.

¹¹ https://www.porezna-uprava.hr/HR_porezni_sustav/Stranice/porez_na_dobit.aspx

2. Porezne oaze

Danas nema zemlje u svijetu koja se nije suočila s problemom izgubljenih prihoda zbog preusmjerenja ulaganja u zemlje s nižim poreznim opterećenjem. Važno je naglasiti da su zakonska smanjenja poreznih obveza dopuštena i smatraju se potezima koji će na duže vrijeme pomoći tvrtki ili omogućiti pojedincima više raspoloživih sredstava. Na međunarodnoj razini porezni obveznici imaju priliku izbjeći porez iskorištavanjem razlika u poreznim sustavima drugih zemalja. Posljedično, velik broj zemalja koristi porezne mehanizme kako bi stekle konkurentsku prednost i zainteresirale poslovne subjekte. Na takav način nastaju porezne oaze, gdje se porezi ne plaćaju ili se plaćaju minimalno. Porezna oaza je svaka država čiji zakoni i propisi dopuštaju vanjskim ulagačima (fizičkim i pravnim osobama) smanjenje svoje porezne obveze korištenjem tzv. offshore modela. Poznate su i kao porezni rajevi (engl. Tax haven), a tvrtke registrirane kao gospodarski subjekti u takvim zemljama nazivaju se offshore tvrtkama. Ove tvrtke se bave trgovinom, holdingom, osiguranjem, prijevozom, ulaganjima, fondovima i financijskim poslovima.¹²

Sve vrste transakcija koje su oporezive npr. međunarodne financije, prodaja, bankarstvo, osiguranje, licence itd. mogu se obavljati u poreznim oazama, a sve za smanjenje poreza. Ljudi često tvrde da legalno uštede milijune dolara na porezima, a većina ljudi koji pobjegnu u porezne oaze to čine jer su umorni od poreznih ili fiskalnih zakona svoje zemlje. Poduzetnik i multimilijunaš E. P. Taylor primjer je od mnogih ljudi koji su se preselili na Bahame kako bi pobjegli od "oštre kanadske zime".¹³

Prema Nikoliću (2014.), Razlozi rasprostranjenosti poreznih oaza dijele se u dvije kategorije: prvu kategoriju čine uzroci nazočni u globalnom okruženju, a određuju ih enormni rast poreznih stopa i ograničavajući valutni propisi u mnogobrojnim državama, a drugu skupinu predstavljaju uzroci koji direktno izlaze iz značajki koje imaju porezna utočišta. Te su značajke u isto vrijeme i prednosti koje su ponuđene poslovnim subjektima. Bez obzira na prednost ovih područja, valja istaknuti da su ona i sinonim problema, područja u kojima su intenzivno razvijeni kriminal i ilegalne aktivnosti. Točnije, idealna su mjesta za "pranje novca" za šverc droge, utaju poreza i druge kriminalne radnje.¹⁴

¹² Sertić, 2017

¹³ Bejaković, 2013

¹⁴ Ibid.

2.1 Povijesni razvoj poreznih oaza

Razloge zbog kojih nastaju porezne oaze lako je definirati. Porezni obveznici koji žele izbjeći plaćanje poreza ili barem platiti manje, smislili su rješenje poznato kao porezne oaze. Oaze im nude izbjegavanje plaćanja poreza na legalan način. Odlazak u porezne oaze iz zemalja s visokim porezima gotovo je neizbježan. Na takav način su pred pad Rimskog Carstva mnogobrojni rimski porezni obveznici pobjegli barbarima kako bi izbjegli porezno ropstvo – bježali samo da bi izbjegli poreze. Islamske zemlje bile su porezne oaze za katolike u sedmom i osmom stoljeću.

Prva porezna oaza u novom stoljeću su Sjedinjene Američke Države. Povjesničari spremno priznaju da je veći broj ljudi pobjeglo iz Europe u Ameriku kako bi izbjegli neugodne poreze nego zbog vjerske ili političke slobode.¹⁵ Sam pojam "porezna oaza" pojavio se u engleskom jeziku tek otprilike 1950-ih, iako je već kasnih 1800-ih američka država New Jersey olakšala proces pokretanja poslovanja i umanjila porezno opterećenje da privuče poduzetnike i ulagače. Nakon nekoliko godina, država Delaware slijedila je primjer. Nije slučajno što je engleska riječ "Heaven" izvedena iz riječi "nebo". Stoljećima prije u Europi su seljaci opterećeni velikim porezima pjevali duhovne pjesme baš kao i ljudi danas, a mnogi su stihovi slični onima koji se danas čuju u crkvama. Međutim, postoji bitna razlika. Tadašnje seljačke duhovne pjesme opisivale su raj kao mjesto mira i odmora gdje nema poreznika, odnosno porezne oaze. Dana 17. svibnja 1894., kada su uvedene napredne porezne stope u Britaniji, Blank je u *The Timesu* objavio predviđanje o nastanku poreznih oaza.¹⁶

Prema Ronenu Palanu (2009), njihova povijest puna mitova i legendi. Prva faza njegovog brzog razvoja nastupila je početkom 1930-ih, kada su Lihtenštajn i Švicarska krenuli nuđenjem bankarskih usluga koje su olakšale otvaranje bankovnih računa. Godine 1934. Švicarska je značajno ojačala svoje zakone o poštivanju bankovne tajne, ne zato što bi tako bolje zaštitila ulogu svoje židovske političke stranke, već zbog poreznog skandala u Francuskoj u kojem je uloga švicarskih banaka dobro poznata.¹⁷

Karibi su postali posebno zanimljivi kao porezna oaza u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, dok je šezdesetih godina Singapur postao azijska porezna oaza. Kad su Kajmanski otoci 1960-ih postali porezna oaza, asfaltirane ulice nisu postojale, a jedina poveznica s vanjskim svijetom bila je pošta. Iako je postojala telefonska veza preko Jamajke, signal je bio preslab

¹⁵ Bejaković, 2013

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

da bi bio pouzdan. Uredi mnogih banaka su bili trošni i neuredni. Predstavnik Kanadske kraljevske banke bio je u starom skladištu u luci.¹⁸ Za uspjeh ovog posla zaslužna je Bank of England, ona je 1957. pokrenula ono što će postati veliko tržište za depozite u stranoj valuti izvan matične zemlje, dolare izvan Sjedinjenih Država i funte izvan Ujedinjenog Kraljevstva, dopuštajući velike transakcije valutama bez ikakvih nadzora. Međunarodne banke su to rado prihvatile i zbog te su ideje tijekom sljedećeg desetljeća Panama i Kajman potpuno transformirani jer se tamo odvijala većina transakcija.¹⁹

U 1970-ima i 1980-ima broj svjetskih poreznih oaza porastao je na više od 50, njihova imovina je značajno porasla, a usluge su postale sofisticiranije. Zbog financijskih poteškoća, mnogi otoci u Tihom i Indijskom oceanu prihvatili su ovaj pristup, nadajući se da će smanjiti svoju ovisnost o turizmu, najvažnijem sektoru gospodarstva. Nakon 1990-ih pridružilo joj se nekoliko zemalja Arapskog zaljeva i Afrike, kao i nekoliko postsovjetskih republika. Neki se pridošlice fokusiraju na e-trgovinu ili online kockanje. To su zemlje koje su brzo postale provodnik najmanje trećine međunarodnih financijskih izvora i stranih ulaganja te odredište sve veće količine neprijavljenog dobitka.²⁰ Zbog takve situacije najrazvijenije zemlje svijeta pristupile su udruženju u međunarodnu organizaciju, a mnoge porezne oaze dospjele su na crnu listu. Kako se financijska kriza razvija, zemlje poreznih oaza moraju pružiti više informacija o vlasnicima računa i iznosima. S obzirom na ove promjene, samo je nekoliko poreznih oaza nestalo, dok druge destinacije nastavljaju stabilno s poslovanjem do danas.

2.2. Vrste poreznih oaza

Najvažnija karakteristika svih poreznih oaza su nikakvi ili niski porezi. Ovom mjerom privlače se strani porezni obveznici na ulaganja. Većina poreznih oaza ima dvovalutni sustav kontrole. Kroz tečajne razlike tih zemalja mogu se ostvariti značajni profiti. Stranci mogu otvarati tvrtke u poreznim oazama za obavljanje međunarodnog poslovanja. Dakle, sve dok poduzeće koristi stranu valutu za trgovinu s inozemstvom, njegovo poslovanje neće podlijegati deviznoj kontroli. Mogućnosti iskorištavanja neisplate davanja državi i načini na

¹⁸ Bejaković, 2013

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

koje se to može postići su mnogobrojni, svakako treba postojati kvalitetan sustav kontrole da bi se to adekvatno izbjeglo i pravedno sankcioniralo od zakonodavnog tijela.²¹

Glavni razlog traženosti poreznih oaza je ekonomsko okruženje i kvalitete koje svaka oaza nudi poslovnim subjektima. Globalno okruženje znači da svaki porezni obveznik ima ugodno okruženje, plaća najmanje poreza, živi udobnije i lakše te zarađuje više. U takvom okruženju gospodarski subjekti imaju priliku osnovati obrt i poslovati uz znatno niže troškove te u konačnici isplaćivati neoporezivu plaću. Ne smijemo zaboraviti ni porez na dobit koji se na kraju poslovne godine djelomično ili u cijelosti zadržava u poduzeću, čime se stalno povećava kapital poduzeća.²²

Vrste poreznih oaza su:

- bez oporezivanja;
- s niskim oporezivanjem;
- s oporezivanjem samo na lokalne primitke;
- Posebne porezne oaze

Prema Shaxonu (2019), labavi propisi i zakoni o tajnosti omogućuju tvrtkama i pojedincima da sakriju dio svojih prihoda od poreznih vlasti u drugim zemljama, stvarajući mogućnosti za nezakonite aktivnosti koje nadmašuju utaje poreza. Ove nezakonite aktivnosti predstavljaju složen proces pranja novca koji uključuje premještanje nezakonito stečene dobiti kroz niz lažnih tvrtki dok im se ne uđe u trag. Iz tih razloga mnoge zemlje reguliraju porezne oaze.

2.3. Prednosti i nedostaci poreznih oaza

Tijekom proteklog desetljeća pojam „porezna oaza“ zamijenjen je prihvatljivijim pojmom „offshore financijsko središte“. Odražavajući njegovu sve veću važnost u međunarodnoj financijskoj zajednici, offshore financijski centri uvelike su ojačali globalni profil još uvijek popularne porezne oaze. Prednosti porezne oaze su brojne, a neke od glavnih navedene su u

²¹ Sršan, 2010.

²² Ibid.

nastavku:²³ Manja stopa poreza: Velik broj poreznih oaza nudi porezne olakšice stranim ulagačima. Za male zemlje bez mineralnih resursa i malog stanovništva, pridobivanje ulagača može uvelike povećati gospodarsku aktivnost. Jednostavno rečeno, offshore ulaganje odnosi se na offshore investitore koji osnivaju tvrtke u stranim zemljama. Tvrtka funkcionira kao zaštita za račune ulagača, štiteći ih od visokih poreza koje bi trebali platiti u svojim matičnim zemljama. Budući da tvrtka nije uključena u lokalne aktivnosti niti posluje s lokalnim tvrtkama, plaća malo ili u pojedinim situacijama uopće ne plaća porez. Mnogobrojne strane tvrtke također su oslobođene poreza kada ulažu u američko tržište. Iz navedenih razloga, profiti od ulaganja preko stranih tvrtki mnogo su veći od onih od pojedinačnih ulaganja.

Zaštita sredstava: Offshore centri su tražena mjesta za reorganiziranje vlasništva nad pojedinim sredstvima. Mnogobrojni pojedinci koji se boje sudskih sporova ili dospijeca kredita odlučuju prenijeti neke od svojih sredstava subjektima koji su van njihove države. Nakon izvršenja prijenosa vlasništva i imaju pisani dokaz da je prijenos obavljen, ne trebaju brinuti da će biti zaplijenjena njihova sredstva u njihovoj domovini. U slučaju da je ustupitelj američki državljanin, njegov status pojedinačnog ustupitelja dopušta mu da daje definirane doprinose svojoj offshore zakladi bez da plaća porez na dohodak.

Povjerljivost: Mnogobrojne offshore oaze također dodatno imaju prednost zakona o privatnosti korporativnih i bankovnih podataka. Pojedinci ili osobe koje krše zakone o privatnosti podataka suočavaju se s ozbiljnim posljedicama ako se povrijedi povjerljivost podataka tvrtke i banke. Primjer narušavanja povjerljivosti bankovnih podataka je otkrivanje identiteta klijenata. Ova zagonetnost nema značenje da se svi offshore investitori bave kriminalom. Zakoni većine poreznih oaza dopuštaju otkrivanje imena klijenta u kontekstu trgovine pranja novca, drogom i drugih nezakonitih aktivnosti. Iz perspektive istaknutog ulagača, čuvanjem podataka poput identiteta ulagača u tajnosti, isti ulagač može tajno kupiti dionice javnog poduzeća, čime ostvaruje značajne financijske i pravne prednosti. Istaknuti ulagači ne žele da javnost zna za dionice u koje ulažu. Države ne moraju prihvatiti zakone drugih vlada, porezne oaze su u velikom broju slučajeva imune na zakone koji se provode u državi prebivališta ulagača.

Diversifikacija ulaganja: U nekim zemljama propisi ograničavaju mogućnosti međunarodnog ulaganja dostupne građanima. Mnogobrojni ulagači vjeruju da takva

²³ ExcellentConsultantsLtd.

ograničenja sprječavaju nastajanje diversificiranih portfelja. Offshore računi su prilagodljivi i investitori imaju neograničen pristup međunarodnim tržištima i svim velikim burzama. Gubljenje poreznih prihoda zbog premještanja ulaganja u zemlje s nižim poreznim opterećenjem može dovesti do stanja neučinkovitosti u obliku niže socijalne potrošnje i većeg opterećenja plaća i poreza na potrošnju. Zbrka u poreznom sustavu, rastuće cijene i troškovi rada, ukupna ekonomska neučinkovitost, a često i visoka nezaposlenost. Posljedica što postoje porezne oaze je nepoštena ili štetna konkurencija, koja vodi interesima poreznih oaza i šteti drugim državama koje provode normalnu poreznu politiku temeljenu na načelu kvalitete poreznih sustava.²⁴ Porezne oaze često su netransparentne, jer je moguće da porezni obveznici pregovaraju o porezima s vlastima i osiguraju si veća prava. Uz pravne i fizičke osobe važnu ulogu imaju i banke. S obzirom na koristi koje od toga imaju, pomažu u utaji poreza. Offshore banke su banke smještene u inozemstvu, izvan mjesta prebivališta deponenata, obično u zemljama s niskim ili nikakvim poreznim stopama, koje nude financijske i pravne prednosti. To su prednosti koje često uključuju veliku privatnost, niske ili nulte porezne stope, lakši pristup depozitima i imunitet od lokalne političke ili financijske nestabilnosti. Offshore bankarstvo često se povezuje sa sivom ekonomijom ili organiziranim kriminalom kroz utaju poreza i pranje novca.

Offshore financijski centri su često predmet diskusija zbog svojih izravnih i neizravnih posljedica. Sa slabim regulatornim mehanizmima i strogom tajnošću, oni se natječu s drugim vladama za smanjenje poreza, olakšavaju ilegalne aktivnosti poput pranja novca, manipulacije tržištem i privlače korumpirane i neodgovorne poduzetnike da osiromaše svoje države, uvlačiti ih s puta razvoja u nerazvijenost.²⁵ Učinci poslovanja u poreznim oazama očituju se u produblivanju distribucijskog jaza između siromašnih i bogatih, nezaposlenosti, gospodarskom usporavanju, posebno nemogućnosti gradnje socijalne mreže, ali i dovodi u pitanje državu kao organe vlasti. Multinacionalne korporacije i bogati poduzetnici koriste sve moguće mehanizme za izbjegavanje poreza, posebno one koje pružaju porezne oaze. To sprječava državu da oporezuje poduzeća i bogate stanovnike kako bi preobrazili, izgradili i poboljšali socijalnu, obrazovnu, zdravstvenu i mirovinsku infrastrukturu koja je osnova za dobrobit ljudi i održivi gospodarski razvoj.²⁶

²⁴ Mihaljević, 2012.

²⁵ Mihaljević, 2012.

²⁶ Mihaljević, 2012.

U poreznim oazama aktualni uvjeti poslovanja također pridonose učestalosti financijskih kriza, koje najviše pogađaju siromašnije zajednice. Špekulativno trgovanje nekretninama i valutama dovodi do nestabilnosti valute, bijega kapitala i osiromašenja ljudi. Istočnoazijska financijska kriza dovela je do udvostručenja siromašnih u Indoneziji na 40 milijuna, a financijska kriza iz 2008. nezaustavljivo je postavila rekorde u nezaposlenosti i siromaštvu.

2.4. Porezne oaze u svijetu

Razvoj poreznih oaza kontinuirano se pojavio u svim dijelovima svijeta, negdje je to rezultat političkih, a negdje ekonomskih razmjera. Globalizacija se vrlo teško nosi s tim problemom posebno jer intenzitet aktivnosti se ne smanjuje, već se širenjem e-trgovine i otvaranjem poduzeća u trećim zemljama, otežava kontrola aktivnosti. Pitanje problematike poreznih oaza je ono što se među međunarodnim pitanjima najviše ističe i okupira državne dužnosnike. „Do financijske krize 2008., porezne oaze općenito su se smatrale egzotičnim sporednim događajima u globalnoj ekonomiji, karipskim otocima ili alpskim financijskim tvrđavama koje posjećuju slavne osobe, gangsteri i bogati aristokrati. Od tada se svijet suočio s dvije realne činjenice: prvo, fenomen je daleko veći i značajniji za globalnu ekonomiju nego što je itko mogao zamisliti; i drugo, najveća utočišta nisu tamo gdje smo mislili da jesu“ (Shaxon, 2019).

Porezne se oaze razlikuju po pravilima i zakonima po kojima posluju i mogu se podijeliti u 4 grupe:

- *Porezni raj bez poreza* - zemlje koje ne oporezuju prihode. Iako nema poreza, te zemlje tvrtkama naplaćuju samo naknade/naknade za ispunjavanje zahtjeva i druge regulatorne poslove. Tamo je vrlo jednostavno osnovati tvrtku, a apsolutni iznos godišnjih naknada koje plaćaju ne ovisi o ostvarenoj dobiti i zamjenjuje tradicionalni porez na dobit. Te zemlje uključuju Bahame, Kajmanske otoke i Bermude

- *Porezni raj s niskim porezima* - Država oporezuje dobit pravnih osoba gdje god ona nastala, a porezna stopa je relativno niska u usporedbi s drugim zemljama. Glavna prednost ove oaze je veliki broj ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja kojima domaće tvrtke pokušavaju smanjiti iznos poreza po odbitku na dohodak ostvaren u visoko poreznoj državi s kojom je ugovor potpisan. Primjeri uključuju Barbados, Britanske Djevičanske Otoke, Cipar, Nizozemske Antile, Mađarsku i Maltu.

- *Porezni raj samo na lokalne porezne primitke* - Oaza za oporezivanje dohotka fizičkih osoba, odnosno dobiti pravnih osoba, ako je ta dobit ostvarena iz domaćih izvora. Svaki prihod ostvaren u inozemstvu oslobođen je poreza. Ove oaze mogu omogućiti obavljanje aktivnosti na domaćem i stranom teritoriju. Primjeri uključuju Hong Kong, Irsku, Panamu, Gibraltar.

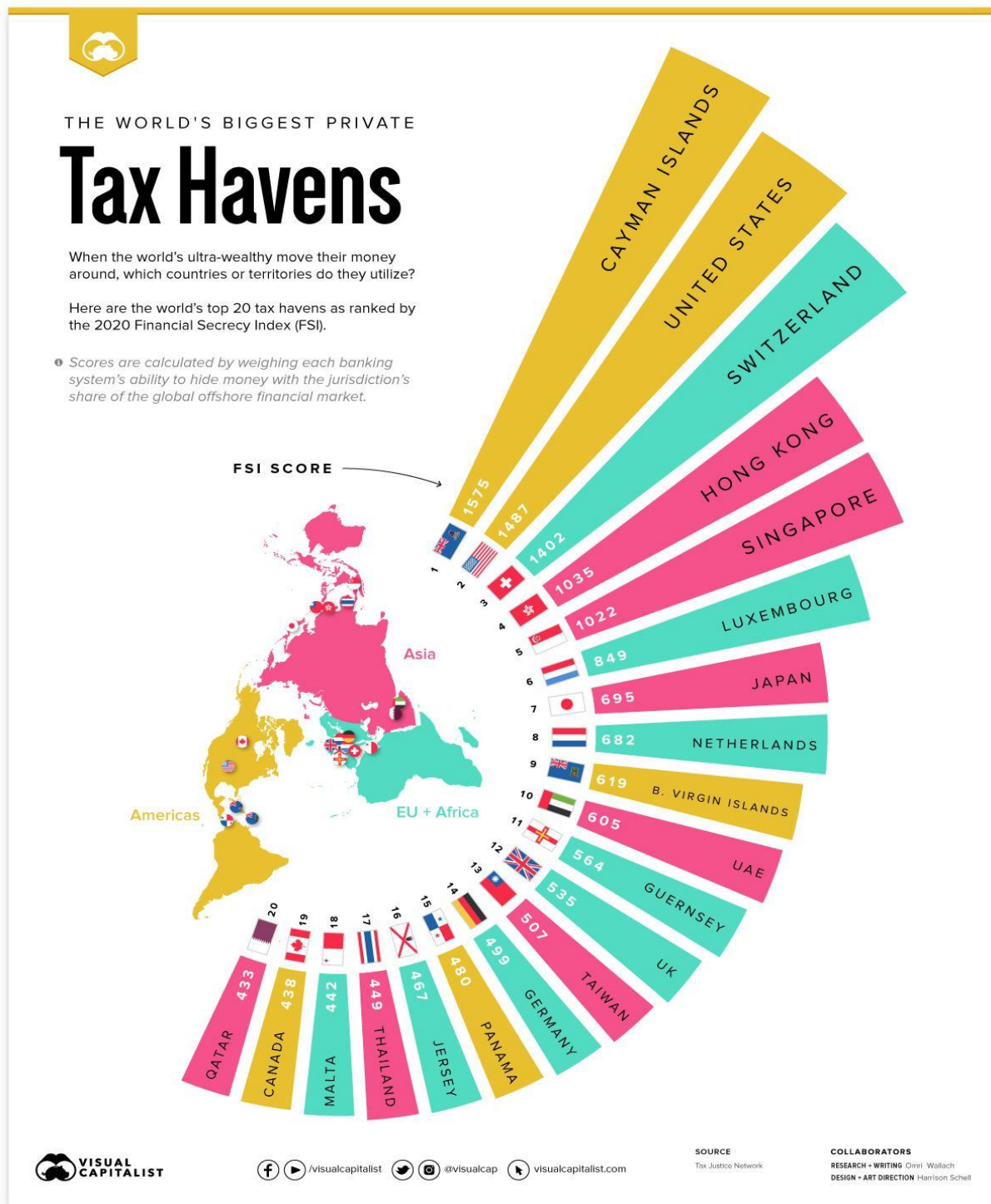
- *Posebni porezni raj* - Porezni sustav ove zemlje sličan je ostalim zemljama, ali njezino zakonodavstvo predviđa poseban tretman za određene korporativne modele, poput međunarodnih poslovnih društava, oslobađajući tvrtku od porezne obveze. Austrija je primjer, a slijede Nizozemska, Lihtenštajn, Sjedinjene Države, Luksemburg i Ujedinjeno Kraljevstvo.²⁷

Izvješće iz 2017. godine u časopisu Scientific Reports nizozemskog istraživačkog tima koji istražuje globalne korporativne kontrolne mreže rangiralo je 24 offshore financijska centra prema stopi njihovog "potonuća", što prikazuje koliko više novca pritječe u zemlju od iznosa koji bi trebao s obzirom na razmjer ekonomije. Većina velikih poreznih oaza su otočne države kao što su Britanski Djevičanski otoci, Samoa i Malta.²⁸

²⁷ Sršan, 2010.

²⁸ CORPNET

Slika 2. Najvećih 20 poreznih oaza u svijetu²⁹

²⁹ Corvingroup

Na prvi pogled, 20 najvećih poreznih oaza raspoređeno je diljem svijeta. Oko polovice s popisa nalazi se u Europi, dok je ostatak raspoređen po Americi i Aziji. Očekuje se da će Kajmanski otoci biti broj jedan, ali malo tko očekuje da će se na ovoj ljestvici pojaviti Sjedinjene Države, Japan ili Nizozemska. No, kako pokazuju istraživanja, SAD često nije oaza za svoje građane nego za ultra bogate istočnjake, dok su Ujedinjeni Arapski Emirati, primjerice, postali oaza za bogate Afrikance.³⁰

³⁰ <https://lidermedia.hr/poslovna-scena/svijet/saznajte-koje-su-najvece-svjetske-porezne-oaze-137809>

3. Praksa utaje poreza

Postoji stara poslovice koja kaže: “Pošten čovjek plaća više poreza nego nepošten čovjek, čak i uz isti prihod.” Neplaćanje zakonski propisanog poreza naziva se utaja poreza ili porezna evazija. Ne može se reći da je to novost jer seže od nastanka tijekom cijelog povijesnog razdoblja. Porezni obveznici provode nezakonite gospodarske aktivnosti i izbjegavaju plaćanje poreza izravnim kršenjem zakona i propisa, odnosno utaja poreza može biti potpuna ili djelomična. Potpuna porezna utaja je kada porezni obveznik ne prijavi svoj ukupni prihod, imovinu ili dohodak poreznim vlastima ili financijskim vlastima, a podliježe oporezivanju. Ovi "neuredni" obveznici se ne odazivaju na pozive i nedostupni su, pa je do njih teško doći. Vlastima ne podnose mjesečna, tromjesečna i godišnja izvješća, iako su dužni poštovati fiskalnu politiku.

S povećanjem poreznog opterećenja raste i otpor plaćanju poreza. Međutim, stvaranjem različitih oblika oporezivanja, istovremeno su se razvili različiti legalni i nezakoniti oblici zaobilaženja plaćanja poreza (evazija). Vezano uz nezakonite utaje poreza, za Hrvatsku je to velik i ozbiljan problem. Brojni su uzroci porezne evazije, od kojih je većina povezana sa složenim poreznim sustavom, a obveznici poreza nisu upoznati niti razumiju svoje porezne obveze i prava te često smatraju da im je porezno opterećenje previsoko. (<http://finance.hr/porezna-evazija>) „Istraživanja pokazuju kako su ljudi koji dobivaju kvalitetne proizvode i usluge spremniji platiti poreze. S druge strane, pojedinci koji su nezadovoljni s kvalitetom javnih dobara i usluga i oni niskog poreznog morala bit će manje skloni plaćanju poreza, i skloniji poreznoj evaziji, i „švercanju“ “. (Šimurina, Dražić Lutilsky, Barbić, Dragija Kostić, 2018., str. 11). Velik je broj uzroka koji utječu na utaju poreza, kao što su moralnost spomenutog poreznog obveznika, demokracija, korupcija, odnos poreznog obveznika prema plaćanju poreza i sl. No kao glavni uzrok porezne evazije možemo navesti porezno opterećenje Republike Hrvatske, koje se javlja u različitim oblicima, uglavnom ovisno o samoj vrsti poreza.

Još u pretrkršćansko doba bilo je znakova poreznih oaza. Neki od grčkih otoka (Rodod i Delos) nudili su benefite vrlo slične današnjim poreznim oazama. Pružali su usluge pomorcima kao spremnici strane robe kako bi se izbjeglo duplo oporezivanje koje je nametnula Atena. Stoga je Rim izabrao otok Delos, koji ne naplaćuje poreze, kako bi usporio poslovanje otoku Rodos, koji nameće trošarinu od 2 posto na robu. U srednjem vijeku trgovci

iz Njemačke i susjednih zemalja, koji su se okupljali u Ligu Hansa i poslovali u Londonu, bili su oslobođeni od poreza. Američke kolonije trgovala su kroz Latinsku Ameriku kako bi izbjegle britanske poreze. U drugom desetljeću 20. stoljeća u Sjevernoj Americi pojam "porezna oaza" povezivao se s pranjem novca, a oni koji su novac zarađivali imali su priliku očistiti ga čak legalizirati.

Kod definiranja poreznih oaza treba naglasiti da koncept ima definicija koje su slične. Organizacija za ekonomski razvoj i suradnju (OECD) prva je navela karakteristike poreznih oaza u izvješću iz 1998. godine, prema kojem se poreznim oazama smatraju područja bez ili s niskim poreznim opterećenjem, nedostatkom učinkovite razmjene informacija i transparentnosti, i nedostatak potrebe za praktičnim aktivnostima.³¹ Dvadesetih godina prošlog stoljeća pojavila se nova generacija poreznih oaza na mjestima kao što su Bahami, Luksemburg i Švicarska, nudeći usluge strancima pričuve novca s niskim ili nikakvim porezima. Ime porezna oaza dolazi od činjenice da u određenom području pojedinci i poduzeća imaju sreću da uplaćuju manje poreza nego na drugim mjestima. Porezna oaza je mjesto, država, teritorij itd. koji nudi brojne povlaštene usluge koje smanjuju ili potpuno ukidaju poreze. Upisom poduzeća poreznih oaza u registar, offshore poduzeće može poslovati pod povoljnim uvjetima, na privatni način. Temelji za porezne oaze postavljeni su u 19. stoljeću, rekao je Palan. Metode koje su se tada pojavile postoje i danas na različite načine i u različitim kontekstima u različitim zemljama. Sljedeće stoljeće unijelo je zakone o poslovanju, uglavnom povoljno za velike korporacije. U SAD-u su velike korporacije drugačije oporezivane s obzirom na obične građane, a u tom periodu u Nizozemskoj su se pojavile prve holding kompanije. (Otsch 2012: 28) Početne faze nastanka poreznih oaza mogu se pronaći u razdoblju od kraja 19. stoljeća do 1920-ih godina. Offshoring od strane Britanije preko svojih kolonija povećao se nakon Prvog svjetskog rata, omogućujući velikim međunarodnim korporacijama da izbjegnu oporezivanje. Novi fokus bio je na financijskim tržištima i nastojao je stvoriti potrebne instrumente švicarske potpore, prvenstveno kroz pružanje ponude bankarskih tajni 1934. godine.

Budući da je većina uložene imovine bila u vlasništvu stranaca i tvrtki, Švicarska je bila ključna lokacija u offshore svijetu 20-ih godina, čak i prije bankarske tajne. Britanija se, s druge strane, fokusira na moderan porezni sustav za korporativni svijet, sljedeći američki pristup, te je preteča današnjeg međunarodnog korporativnog oporezivanja. Pravosuđe

³¹ Organization for Economic Development and Cooperation, (1998). Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue, dostupno na <https://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomicco-operation.htm>

Ujedinjenog Kraljevstva odigralo je glavnu ulogu u ovom procesu, donijevši odluku da se multinacionalnim tvrtkama omogući izbjegavanje plaćanja poreza čak i ako nisu rezidenti. Koncept se provodi tako da strane tvrtke registrirane u Velikoj Britaniji ne plaćaju porez ako posluju u inozemstvu. Takve su se operacije proširile na Hong Kong, Bahame, Bermude, i Kajmanske otoke.

Navodno ovo slučajno i nenamjerno neplaćanje poreza od strane međunarodnih korporacija postalo je žarište i najveći "problem" offshore poslovanja. Period nakon 1. svjetskog rata do 70-te bilo je razdoblje relativne stabilnosti na offshore tržištu, bez velikih promjena. London kao središte i britanskih kolonijalnih zemalja, koje kao da su stvorile važnu lokaciju i regiju za ovakav način poslovanja 1950-ih, dao je velik doprinos gospodarskom razvoju UK-a.³² Od 1970-e uvelike se povećao broj zemalja i teritorija. Offshore centri raširili su svoja područja i strukturu i nove zemlje su se priključile takvom poslovanju. (Palan 2010: 146) U osnovi postojale su tri zone. U Europi su Nizozemska, Luksemburg i Švicarska porezne oaze osposobljene za sjedišta poduzeća, financijske institucije i bankarstvo. Palan je identificirao drugu zonu kao Britansku zbog sjedišta u Londonu i posjeduje prekomorske teritorije, Singapur i Hong Kong. Treći okrug predstavljaju Sjedinjene Američke Države. Britanija je odigrala najvažniju ulogu. London je vješto obavio svoj posao rješavanja nedopuštenih financijskih operacija u svom unutarnjem okrugu. Prekomorska područja npr. Kajmanski otoci, Bermuda, Britanski Djevičanski otoci i Gibraltar formirali su velik dio britanskog offshore tržišta, ali glavni pristaše Londona su Dubai, Singapur, Hong Kong, Bahami i Irska. Te su države neovisne, kroz povijest su imale jake veze s britanskim teritorijalnim središtima.

Zucman je europsku mrežu za utaju poreza opisao kao "trioinfemal", posebno Britanske Djevičanske otoke, Švicarsku i Luksemburg. Njihova specijalizacija stavlja ih u centar ne plaćanja poreza i utaje poreza u Europi. Upravljanje financijskom imovinom omogućuju Britanski djevičanski otoci, Luksemburg čini centar oslobođen od plaćanja poreza najviše za investicijske fondove i Švicarska sa svojim uslugama bankovnih tajni čini jedan veliki prekrivač preko toga svega.³³

³² Palan, 2010

³³ Zucman 2014

3.1. Metode utaje poreza

Evazija u RH javlja se u različitim oblicima. Javljaju se najčešće kao porezna evazija na dohodak, porezna evazija na dodanu vrijednost:

Porezna evazija na dohodak

U današnje vrijeme država nameće poslodavcima visoke troškove rada čemu smo svjedoci. Kako bi mogli isplatiti plaće, poslodavci često primjenjuju jedan oblik porezne evazije, točnije evazije na dohodak. Danas je uobičajeno da poslodavci prijavljuju minimalne plaće radnicima kako bi što više smanjili opterećenje plaća i održali profitabilnost, a ostatak primanja iznad minimalne plaće isplaćuju na različite načine. Jedan od nama najčešćih je plaćanje gotovinom na ruke. Pojedini se poslodavci odlučuju na zaposlenje na crno ili preko različitih ugovora koji naplaćuju niže stope poreza na dohodak, među kojima su studentski ugovori, honorarni poslovi.... Porez na dohodak na kraju plaća fizička osoba tj. zaposlenik, poslodavac je taj koji isplaćuje plaće, a da bi konačna neto plaća bila prihvatljiva, poslodavac mora na kraju isplatiti veći iznos. Konačno, kada govorimo o plaćama, manje opterećenje je porez na dohodak, a velik dio su doprinosi (mirovinsko, zdravstveno osiguranje). Porezno najviša evazija na dohodak je u sektoru građevinarstva, trgovine i različite uslužne djelatnosti, koje se pak pojavljuju u turizmu. Pojedini primjeri utaje poreza na dohodak javljaju se kod neprikazivanja prekovremenog rada, lažnog prebivališta, lažnog korištenja doplatka za uzdržavanje, neprijavlivanja dohotka od davanja u zakup poslovnih prostora, stambenih zgrada i sl. Kako se isplate dohotka povećavaju, tako raste i mogućnost utaje poreza na dohodak.³⁴

Porezna evazija na dodanu vrijednost (PDV)

PDV je porez i naplaćuje se na usluge i proizvode koje prima krajnji korisnik. Po visini PDV-a Hrvatska slijedi skandinavske zemlje. U modernim razvijenim zemljama, gdje se roba i usluge prodaju preko granica, valja napomenuti da se PDV plaća u državi u kojoj se roba ili usluga konzumira, neovisno na to je li roba proizvedena u drugoj zemlji. To znači da trgovci ne plaćaju robu kada je uvezu, već kada istu robu prodaju na domaćem tržištu. Otvaranjem granica EU i prihvaćanje Hrvatske u EU pojavili su se brojni prevaranti i biznismeni koji su

³⁴ <https://hrcak.srce.hr/147460>

otvorili lažne tvrtke i nestali prije nego su državi platili PDV. Kada raspravljamo o utaji poreza na dodanu vrijednost, utaju poreza dijelimo u dvije skupine: 1. protuzakonito smanjivanje porezne obveze, a 2. je zlouporaba poreza na dodanu vrijednost. U pronevjeri ili nedopuštenom povratu radi se o organiziranom kriminalu, tj. može obuhvatiti strane ili domaće poduzetnike. Protuzakonito smanjivanje porezne obveze (manipulacija PDV-om) izvršava se na više načina: podcjenjivanjem ulaznih proizvoda, netočnim razvrstavanjem i deklariranjem robe, lažnim računima, a sve kako bi se iskoristile niže porezne stope. Kao što je ranije spomenuto, trgovci koji kupuju proizvode u drugoj zemlji (zemlji članici EU) i prilikom uvoza obračunavaju PDV po nultoj stopi, postoji nekoliko načina prijevare:

- *Akvizijska prijevarena:* Ilegalno djelo je lako potvrditi i događa se kada trgovci uvoze robe iz inozemstva po nultim stopama i prodaju je na ilegalnom tržištu bez plaćanja PDV-a. Cijena proizvoda je mnogo niža od drugih prodavatelja na tržištu.

- *Kružna prijevarena:* kao kod akvizicijske prijevare proizvodi se uvoze iz EU bez PDV-a, PDV se obračunava unutar Hrvatske, ali prodavatelj “nestane” prije plaćanja poreza državi, a krajnji kupac od države traži pretporez. Ova vrsta robe nikada ne postane dio maloprodaje, nego se preproda poslovnim subjektima i nanovo koristi u novim prijevarama, zbog čega se naziva kružna prijevarena.

- *Fiktivni izvoz prijevarena:* carinici često sudjeluju u ovoj vrsti prijevare krivotvoreći dokumente kako bi tvrdili da je roba izvezena u drugu zemlju bez carine, dok u stvarnosti roba ostaje u državi te se prodaje protuzakonito. To je uglavnom roba -brašno, šećer, gorivo, tekstil itd.

Porezna evazija na dodanu vrijednost se događa u većini slučajeva kada se izvršavaju usluge ili se prodaje roba u gotovini te tu dolazi do raznih prijevarena i to da se ne izdaju računi ili se izdaju neispravni račun. Cilj uvođenja fiskalizacije je smanjiti takve prijevarena (Bejaković, 2016).

3.2. Međunarodni okvir za suzbijanje utaje poreza

Dobar porezni sustav trebao bi slijediti četiri pravila, a to su provedivost i jednostavnost, gospodarska učinkovitost, pravednost i izdašnost te fleksibilnost. Također bi trebao osigurati dovoljno prihoda za pružanje socijalne sigurnosti i poticanje ulaganja i inovacija. Zato možemo potvrditi da će efikasan porezni sustav uvećati prihode bez prevelikih troškova za

poreznu upravu i poreze obveznike. S jedne strane, kvalitetan porezni sustav omogućuje smanjenje dohodovne nejednakosti. Kao što je navedeno, Hrvatska je članica Europske unije i ima složen zakonodavni okvir koji uključuje različite oblike poreznih obveza. Kako bi se obustavila ili barem djelomično spriječila utaja poreza, u Hrvatskoj postoje različite porezne institucije i tijela, poput carinske uprave, porezne uprave, agencije za porezno savjetovanje. U nastavku rada će biti više opisani kako bismo bolje razumjeli koja je njihova funkcija i kako djeluju u borbi protiv utaje poreza.

3.2.1. Porezna uprava (Financijska policija)

Porezna uprava je dio Ministarstva financija i jedinstvena je i samostalna upravna organizacija. Njen glavni zadatak je provedba i nadzor provedbe poreznih propisa i propisa o prikupljanju doprinosa. Porezna uprava posluje pod imenom: Ministarstvo financija, Porezna uprava.

Zadaci Porezne uprave su:

1. Obrađivanje, provjeravanje, prikupljanje i evidencija podataka važnih za utvrđivanje porezne osnovice i naplate poreza, doprinosa i drugih javnih davanja
2. Sakupljanje, evidencija, provjeravanje i obrađivanje podataka potrebnih za određivanje porezne osnovice i naplatu poreza, doprinosa i ostalih javnih davanja
3. Uspostaviti i razvijati sustav usluga, informirati i educirati porezne obveznike te poticati ostvarivanje prava i obveza.
4. Sastav obvezujućih mišljenja
5. Potpisati ugovor o transfernim cijenama i ugovor o dobrovoljnoj poreznoj obvezi
6. Utvrditi porezne obveze, doprinose i druga javna davanja
7. Organizirati, nadzirati i kontrolirati prikupljanje poreza, doprinosa i drugih javnih davanja
8. Nadzire provedbu zakona i propisa iz nadležnosti poreznog tijela od strane poreznih obveznika.
9. Bori se protiv poreznih prijevara
10. Vodi prekršajni postupak
11. Analiza podataka obračunatih i naplaćenih poreza, doprinosa i drugih javnih davanja te planiranje poreznih prihoda
12. Naplaćuje i ovršuje porez, javnih davanja i doprinose

13. Prati i analizira primjene poreznih sustava i poreznih propisa država članica EU te sudjeluje u radu institucija EU

14. Prikuplja i obrađuje podatke putem jedinstvenih informacijskih sustava

15. Predlaže i poboljšava porezni sustav i poreznu politiku

16. Međuinstitucionalna suradnja s javnopravnim tijelom koji vodi službenu evidenciju.³⁵

Porezna uprava, između ostalih javnih poslova, obavlja poslove evidencije, utvrđuje, nadzire, naplaćuje i uvršćuje prihode jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave. Porezna uprava izvršava zakone o naplati proračunskog prihoda koje se utvrđuje i naplaćuje u krugu ostalih ustrojstvenih jedinica Ministarstva financija, te provodi ovrhu o naplati drugih javnih obveza u skladu sa zahtjevima javnopravnih tijela i sudova prema posebnim propisima. Porezna uprava obavlja i druge poslove koji su joj određeni posebnim propisima.³⁶

3.2.2. Carinska uprava

Carina spada u skupinu posrednih poreza koji se plaća kada određeni proizvod prijeđe državnu granicu (tj. carinu). Carinu su dužne platiti pravne ili fizičke osobe koje uvoze artikle za vlastite potrebe i potrebno ih je cariniti, a ti uvoznici su obveznici plaćanja. Razlog zbog kojeg se porez mora platiti je taj što roba prelazi državnu granicu, a predmet oporezivanja je roba koja treba proći granicu. Krajnji korisnik carinskih pristojbi naziva se porezni obveznik. Otvaranjem svjetskih tržišta uloga carina se promijenila tako da je danas njihova uloga glavnog fiskalnog alata zamijenjena onom alata ekonomske politike.³⁷

Carinska uprava Republike Hrvatske podređena je Ministarstvu financija, a njezine su nadležnosti uređene Zakonom o carinskoj službi. Glavni posao Carinske uprave je granična kontrola da bi se osigurala točna provedba poreznih propisa i da bi se osigurala imovina, zdravlje ljudi, životinje, okoliš i svi drugi interesi. Osim toga, Opća carinska uprava također je odgovorna za pisanje zakona i raznih propisa za poboljšanje poreznog sustava. Posebni zadatci Carinske uprave su, primjerice:

- Naplata, utvrđivanje i praćenje raznih oblika carinskih davanja, poreza i naknada, trošarina
- Osigurati ispravnu primjenu zakona koji se odnosi na carinjenje

³⁵ <https://mfin.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-2507/ustrojstvo-84/porezna-uprava-145/145>

³⁶ <http://www.mfin.hr/hr/porezna-uprava>

³⁷ Jelčić 2011

- Provedba mjera carinske sigurnosti
- Sudjelovati u provedbi mjera ribarske, trgovinske i poljoprivredne politike
- Vođenje računa o vlastitim carinskim fondovima EU-a
- Otkrivanje, obrada, sprječavanje ilegalnih djela, sakupljanje podataka o potencijalnim ilegalnim radnjama
- Nadzor uvoza i izvoza razne robe i dr.

Temeljna misija Carinske uprave je „osigurati sigurnost i zaštitu društvenih, tržišnih i gospodarskih interesa Republike Hrvatske i Europske unije učinkovitom obradom i naplatom carina, trošarina i ostalih carinskih davanja, uz jačanje partnerstva s gospodarstvom.“³⁸

3.2.3. Porezno savjetništvo

„Mlađi“ porezni obveznici često imaju porezne probleme, ali i stariji, iskusni porezni obveznici. Poteškoće nastaju zbog učestalih promjena poreznih zakona, a zbog složenosti njihove primjene potrebni su nam porezni savjetnici. Između ostalog, smanjuju rizik od poreznih pogrešaka, što može skupo koštati porezne obveznike. Kao što naziv govori, riječ je o djelatnosti koja pruža savjete i pomoć pri poreznim obvezama.

Porezni savjetnici u Hrvatskoj:

1. Fizičke osobe koje zadovoljavaju posebne i opće uvjete kao što su prebivalište u HR, zdravstveno stanje, znanje hrvatskog, ne kažnjavane... Posebni uvjeti su: diplomirani pravnik ili ekonomist i najmanje 5 godina rada u računovodstvu ili poslovima s porezom.
2. Javna trgovačka društva za porezno savjetovanje
3. Trgovačka društva, računovodstveni obrti i ovlaštene revizori .³⁹

Zakon o poreznom savjetništvu NN 127/00 donesen je 2000. godine prema kojem u Hrvatskoj djeluje 29 poreznih savjetnika. Za zvanje poreznog savjetnika fizička osoba mora, uz ispunjavanje općih i posebnih uvjeta, položiti ispit koji organizira i vrši Hrvatska komora poreznih savjetnika u povjerenstvu od minimalno 5 članova.

³⁸ <https://carina.gov.hr/o-upravi-9/9>

³⁹ http://www.ijf.hr/porezni_vodic/savjetnistvo.pdf

Nakon navoda kako postati porezni savjetnik, definira ćemo porezno savjetovanje prema definiciji Hrvatske komore poreznih savjetnika koja kaže: „Porezno savjetovanje je pravni, ekonomski, porezni i računovodstveni sustav Republike Hrvatske, na pouzdan način osigurava poreznim obveznicima pravilnu primjenu poreznih propisa. Porezno savjetovanje odnosi se na poslove savjetovanja o poreznim pitanjima, zastupanja u poreznim postupcima pred poreznim tijelima i sastavljanja poreznih prijava, Osim poreznog savjetovanja može voditi knjigovodstvo, izradu financijskih izvješća i ostale povezane usluge.”⁴⁰

Postoji dva pristupa podjele poreznog savjetnika: tradicionalni i suvremeni.

Uloge tradicionalnog pristupa:

1. Profesionalna/osnovna -Iskazuje osnovnu dužnost pružanja pomoći i ispunjavanja poreznih obveza, pružanja najboljih rješenja , savjeta i zastupanja klijenata u najvećoj mjeri. Zastupanje interesa stranke može uključivati savjetovanje o poreznim olakšicama i utaji poreza.
2. Zaštita - Porezni savjetnici ne predstavljaju samo porezne obveznike, oni moraju podržavati poštivanje pravnog poretka.
3. Nadzorna uloga - nadzornu ulogu ima porezni savjetnik jer je dužan provesti zakon, a mora poštovati sudsku proceduru, porezne standarde i naputke porezne uprave, ako je neovisno i samostalno tijelo.
4. „Postupovna“ uloga - Kao i svi porezni obveznici u poreznom postupku svi su dužni primjerice, u poreznom i utvrđivačkom postupku korak po korak dostaviti sve činjenice. Suvremeni pristup ključni je element u sustavu mjera porezne evazije jer poreznom obvezniku ukazuje na njegovu poreznu obvezu.

Stoga porezni obveznici angažiranje poreznih savjetnika smatraju pozitivnim primjerom ispunjavanja poreznih obveza, iako u praksi ima i negativnih primjera. U Hrvatskoj se porezni savjetnici najviše traže dok porezna uprava raspiše nadzor.⁴¹

⁴⁰ <http://hkps.hr/o-komori/>

⁴¹ <https://doi.org/10.5559/di.25.2.04>

3.2.4. Udruga poreznih obveznika (Lipa)

Udruga se financira od članarina i donacija, a funkcionira kao nevladina nefinancijska organizacija. Praćenje zakonitosti javnog duga i visine poreza neke su od tema kojima se pripadnici i aktivisti bave volontiranjem. Tvrde da je potrebna veća kontrola nad politikom jer država ne štiti građane na odgovarajući način. Najveća udruga ove vrste u Hrvatskoj je udruga Lipa koja predstavlja porezne obveznike iz hrvatske, stanovnike i sve one koji plaćaju državi razne poreze i samim tim nemaju svoj glas s obzirom na ulogu i važnost u društvu. Prema Udruzi pravo građana je da znaju gdje se ulaže njihov novac. Organiziraju razne edukacije za njihove članove i građane Republike Hrvatske kroz seminare, radionice, i predavanja.

Istodobno se radi na prijedlozima za smanjenje poreznog opterećenja poreznih obveznika, apelirajući na to da se ponište već doneseni Zakon o lokalnim porezima vezani uz porez na nekretnine. Važnu ulogu imaju i u području javnih financija povećanjem transparentnosti, racionalizacijom prihoda i rashoda državnog proračuna, povećanjem veće fiskalne odgovornosti države te zastupanjem poreznih obveznika u cjelini. Udruga postavlja jasne ciljeve i zalaže se za:

- Manje Poreze - Hrvatska ima jedno od najvećih poreznih opterećenja u svijetu. To je teret koji šteti politici rada i destimulira nove poduzetnike i nova radna mjesta. Kao takva, udruga se zalaže za smanjenje poreza kako bi porezni obveznici mogli raspolagati s više svojih radnih prihoda. Preveliko porezno opterećenje uzrokuje utaje poreza.
- Manja Država -Problem s kojim se udruga susreće jesu preveliki administrativni troškovi, čak 50% veći od prosjeka EU, zalaže se za smanjenje javne potrošnje, tj. smanjenje troškova i strože fiskalne odgovornosti države.
- Transparentnost - Druga mjera za koju se zalaže udruga je povećanje kontrole i znanja građana o javnim financijama. Vjeruju da porezni obveznici imaju pravo znati kako se njihov novac troši. Nebrojene afere koje se svakodnevno pojavljuju samo dokazuju da se novac neracionalno i nepotrebno troši na razne kriminalne radnje.
- Efikasnost - Praćenje i transparentnost javne potrošnje iznimno je važno, ali takva potrošnja mora biti i učinkovita. Novcem se ne smije kupovati socijalni mir ili glasovi, već se njime trebaju zadovoljiti potrebe svih građana, odnosno povećati javno dobro.

- Smanjenje javnog duga - Veliki problem za hrvatsko gospodarstvo i teret za porezne obveznike je sve veći javni dug.

Neodgovorna državna politika dovela je zemlju na rub prezaduženosti. Godišnje se za kamate izdvaja samo 11 milijardi kuna, koje se također naplaćuju kroz postojeće porezne zakone, a takav dug potiče i nova porezna opterećenja ili više porezne stope. Trenutni javni dug po stanovniku iznosi oko 68.000,00 kn, dok je javni dug po zaposleniku oko 234.000,00 kn.⁴²

U udругu se mogu učlaniti svi studenti uz članarinu od 50 kn, 300 kn za zaposlene i 1.000 kuna za pravne osobe. U želji da smanji trošenje javnog novca kroz neprozirno i neučinkovito trošenje sredstava poreznih obveznika, udругa je uvela Crnu knjigu. Knjiga evidentira sav novac potrošen na nepotrebne načine, poput skupog farbanja tunela, izgradnje tunela i mostova koji ne vode nikamo, te na takav način savjetuje državu gdje bi se moglo uštedjeti i gdje se troši nepotreban novac. Neki primjeri iz knjige: Isplata polovice plaće sucu koji je suspendiran na 8 godina, to je ekvivalent trošku poreznih obveznika, gotovo 500.000 kuna. Otpisivanje milijunske gubitke pojedinim osobama. Davanjem jamstava i financiranja za Borovo industriju ili brodogradilište Uljanik. Država preuzima 450 milijuna kuna duga Kutinske Petrokemije. To su pojedini primjeri koji opterećuju porezne obveznike i izazivaju reakciju da su netransparentni, što uzrokuje utaju poreza.⁴³

3.3. Utaja poreza u Hrvatskoj

Porezna uprava je za razdoblje od 2016. do 2020. godine osmislila niz ciljeva koji su posvećeni suzbijanju porezne evazije te ostvarivanju efikasnijeg poreznog sustava. Pritom su postavljena četiri strateška cilja. Prvi cilj je pravedno i učinkovito prikupiti javne prihode od poreza. Drugi cilj je zaštititi interese Republike Hrvatske i Europske unije. Treći cilj je poticati suradnju i partnerstvo Porezne uprave s drugim sudionicima. Četvrti cilj je poboljšati efikasnost u korištenju resursa Porezne uprave. Svi su ovi ciljevi usmjereni kreiranju sustava koji će zadovoljiti potrebe svojih korisnika. (Cipek, 2018.) Utaja poreza u Republici Hrvatskoj je malo zastupljena u sudskoj praksi, tj. sudovi se tom problematikom rijetko bave, tako navodi Državni zavod za statistiku.

⁴² <http://www.manjiporezi.hr/o-nama/>

⁴³ <https://www.crnaknjiga.hr/o-crnoj-knjizi/>

Porezna evazija gotovo nikada ne dolazi kao jedino kazneno djelo. Ona je uvijek povezana s drugim kaznenim djelima, a ta su djela usmjerena neplaćanju poreza državi. (Glavina, Dragičević Prtenjača, 2018.) No, dok statistike pokazuju nisku razinu porezne evazije ili evazije u Republici Hrvatskoj, novinski naslovi pokazuju da je porezna evazija u Hrvatskoj raširena. Najveći problem u utvrđivanju razmjera porezne evazije je nedostatak uvida u stvarno stanje porezne evazije u Republici Hrvatskoj. U Republici Hrvatskoj pravni okvir za utaju poreza temelji se na sljedećim dokumentima⁴⁴:

1. Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja

Jedan od načina izbjegavanja dvostrukog oporezivanja je sklapanje tzv. sporazuma između dviju država. Sporazumi između zemalja, bilateralni ili multilateralni. Istodobno, bilateralni, odnosno bilateralni ugovori imaju veći broj instrumenata. Model OECD-a smatra se općeprihvaćenim oblikom bilateralnog sporazuma između zemalja. Osmislio ga je Financijski odbor Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj.

2. Kaznenom zakonu

Naime, prema stavku 1. članka 286. navedenog zakona ("Narodne novine", br. 110/97, 27/98, 129/00, 51/01, 105/04, 71/06) definirana je porezna utaja. kao: „Svaka osoba koja utaji porez davanjem lažnih informacija o zakonito zarađenom prihodu, predmetima ili drugim činjenicama koje utječu na utvrđivanje prihoda, u cijelosti ili djelomično, za poreze, doprinose za mirovinsko i zdravstveno osiguranje, druge potrebne doprinose ili naknade. Iznos te obveze, odnosno u istu svrhu, u slučaju obvezne prijave, neprijavlivanja zakonito stečenog dohotka koji je predmet ili drugih činjenica od utjecaja na utvrđivanje te obveze, kada je prema zakonu dužan prijaviti se, te izbjegavanje plaćanje duga u iznosu većem od deset tisuća kuna, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora.“ Stavkom 2 istog članka propisuje se zatvorska kazna između tri i deset godina pod uvjetom da se utvrdi da je kaznenim djelom, opisanim u prethodnom stavku, uzrokovana šteta koja ima velike razmjere, a koje je počinitelj namjerno prouzročio.

3. Općem poreznom zakonu

Njegovim se odredbama prije svega propisuje kakvu odgovornost imaju mogući sudionici porezno pravnog, tj. porezno dužničkog odnosa za porez koji nije plaćen ili pak manje plaćen, odnosno odgovornost osoba koji su počinili ili sudjelovali u utaji poreza koji se smatra kaznenim djelom: odgovornost zastupanih osoba, kao i zastupnika, odgovornost ako nije plaćen

⁴⁴ Šimović, Rogić Lugarić i Cindori, "Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje", 596-597.

porez po odbitku, odgovornost kojim se utvrđuje vjerodostojnost poslovnih knjiga, odgovornost jamca za porez, odgovornost za utaju ili pomaganje u utaji poreza.

4. Pojedinačnom poreznom zakonu

Kazne za pojedine oblike porezne evazije postoje unutar zakona o određenim vrstama poreza. Primjerice u članku 66 i 67 *Zakona o porezu na dohodak*, članku 38 *Zakona o porezu na dobit*, člancima 28, 29 i 30 *Zakona o porezu na dodanu vrijednost*.

Zaključak

Porez je izvor financiranja javnog sustava, javni sustav ima svaka država na svijetu i treba izvor financiranja. Porez je davanje novca određeno zakonom, a obveznici ne dobivaju protuuslugu za uplaćeni novac. Ima više vrsta poreznih stopa, poreza i mnogo različitih poreznih sustava. U Republici Hrvatskoj postoji šest različitih poreza, a to su porez na nesamostalnu tad, porez na samostalnu djelatnost, porez na imovinu i imovinska prava, porez na kapital, porez na osiguranje i ostali porezi na dohodak. Glavno obilježje poreznog sustava u Republici Hrvatskoj su stalne promjene, jer se svake godine mijenjaju porezne stope i grupe koje se oporezuju po ovim stopama. Najčešći oblici utaje poreza u Republici Hrvatskoj su utaja poreza na dohodak, utaja dobiti, utaja PDV-a i utaja poreza na promet (trošarina). Porezna utaja može biti legalna ili nezakonita, a za njenu pojavu predviđene su visoke kazne propisane zakonom. Unatoč dojmu raznih medija da je utaja poreza u Republici Hrvatskoj velika i raširena, statistika tome ne ide u prilog. Međutim, teško je izmjeriti približnu sliku o postotku utaje poreza u nekoj zemlji jer građani pokušavaju izbjeći poreze na različite načine. Prema različitim izvorima, jedan od najčešćih oblika utaje poreza u Republici Hrvatskoj je ne prijavljeni rad, odnosno ne plaćanje poreza na dohodak. Poslodavci u Hrvatskoj opterećeni su ogromnim poreznim opterećenjem na dohodak zaposlenika, stoga i poduzetnici i djelatnici pokušavaju naći rješenje da plate manje poreza, budući da manji porezi znače i veće plaće za zaposlenike. Kako bi se smanjila ili eliminirala utaja poreza, treba uskladiti plaćanje poreza s platežnom moći građana, posebice plaćanje poreza na dohodak. Zbog visoke stope poreza na dohodak na minimalnu plaću tjeraju poslodavce i posloprimce na utaju poreza. Zato treba sniziti porezne stope na niže dohotke. Osim toga, potrebno je kontinuirano financijsko opismenjavanje i edukacija građana, da bi građani razumjeli da moraju plaćati poreze ako žele koristiti zadovoljavajuću razinu javnih ustanova poput zdravstva, obrazovanja i policije. Porezne oaze u svijetu pružaju utočište bogatašima kako bi izbjegli visoke poreze.

Ova praksa se oduvijek pokazala uspješnom te ju poduzetnici i dalje koriste. U ovom radu bavim se temom poreznih oaza tj. vrstom, prednostima i nedostacima te samim metodama za suzbijanjem takvih utočišta. Zbog postojanja poreznim oaza ostale zemlje gube velike prihode od poreza. U budućnosti bi se trebali regulirati zakoni kako smanjiti porezne oaze ili ih suzbiti. To je težak zadatak s obzirom da porezne oaze posluju legalno te su zadnjih godina doživjele procvat. Koliko god se sve činilo idealno u poreznim oazama postoje i negativne strane. To su područja u kojima se „pere novac“ zarađen od droge što je kriminalna aktivnost,

ne podmiruju se porezne obveze i postoji niz drugih nelegalnih radnji. Poslovanje u poreznim oazama uglavnom je dostupno bogatašima tako da je i u tom području vidljiva razlika između bogatih i siromašnih. Bogati postaju još bogatiji dok najveći dio stanovništva svijeta, kojima oaze nisu dostupne plaćaju na svoje prihode visoke poreze i na taj način ne mogu ostvariti velike profite. Iz razloga što države trpe velike gubitke prihoda zbog korištenja poreznih oaza bogatog stanovništva i korporacija usporava se napredak same države.

Bibliografija

- Bejaković, Predrag. „Porezna evazija i kako ju sankcionirati.“ *Političke analize : tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku* 5, br. 20 (2014): 45-50.
- Bejaković, Predrag. „Porezna utočišta u svijetu su otpornija nego što se ranije vjerovalo.“ *Porezni vjesnik : službeno glasilo Porezne uprave Republike Hrvatske* 22, br. 3 (2013): 70-77.
- Bogovac, Jasna. *Porezni sustav RH, nastavni materijal iz kolegija Javne financije*. Zagreb: Studijski centar za javnu upravu i financije, 2014.
- Buterin, Denis, Barbara Rudić, i Vesna Buterin. „Kružne prijevare i prekomjerni proračunski deficit.“ *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu* 5, br. 20 (2014): 39-47.
- Cipek, Ksenija. „Efikasnija naplata poreza i sprečavanje poreznih utaja / evazija: prevencija protiv represije.“ *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 55, br. 1 (2018): 251-263.
- Glavina, Dominik, i Marta Dragičević Prtenjača. „Kazneno djelo utaje poreza kao oblik porezne evazije s posebnim osvrtom na poslovanje preko poreznih utočišta.“ *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 9, br. 1 (2018.): 175-208.
- Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH. *Irska je najveća porezna oaza za multinacionalne kompanije*. Zagreb: Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH, 2018.
- Ministarstvo financija Republike Hrvatske. *Hrvatski porezni sustav*. Zagreb: Ministarstvo financija Republike Hrvatske, 2016.
- Jelčić, Barbara. „Otpor plaćanju poreza star je koliko su stari i porezi : što je razlog protivljenju plaćanja poreza?“ *Pravo i porezi* 6, br. 4 (1997): 361-365.
- Madžarević-Šujster, Sanja. „Procjena porezne evazije u Hrvatskoj.“ *Financijska teorija i praksa* 26, br. 1 (2002): 117-144.
- Mihaljević, Domagoj. „Položaj i uloga offshore financijskih centara u financijskoj globalizaciji.“ *Ekonomska misao i praksa* 21, br. 2 (2012): 795-818.
- Nikolić, Nikša. „Financijske oaze globaliziranog svijeta.“ *Ekonomska misao i praksa* 12, br. 2. (2003): 253-272.
- Ott, Katarina. „Neslužbeno gospodarstvo u Republici Hrvatskoj 1990-2000.“ *Financijska teorija i praksa* 26, br. 1 (2002): 1-30.
- Olgić Draženović, Bojana, Vesna Buterin, i Denis Buterin. „Strukturne reforme zemalja CEE-a u tranzicijskom razdoblju – pouke i zaključci.“ *Zbornik Veleučilišta u Rijeci* 6, br.1 (2018): 127-142.

Shaxon, Nicholas. „Tackling Tax havens.“ International monetary fund (2019)

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2019/09/pdf/tackling-global-tax-havens-shaxon.pdf>

Sršan, Marko. *Porezne oaze, istraživački rad*. Zagreb: 2010.

Institut za javne financije. *Šesta smjernica Europske unije*. Zagreb: Institut za javne financije, 1977.

Šimović, Jure, Tereza Rogić Lugarić, i Sonja Cindori. „Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje.“ *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 14, br. 2 (2007): 591-617.

Europska komisija

https://ec.europa.eu/info/topics_hr (pristupljeno 16. ožujka 2023.).

Excellent ConsultantsLtd.

<http://www.offshore-excellent.com/hr/> (pristupljeno 14. ožujka 2023.).

Hrvatska enciklopedija

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49530> (pristupljeno 14. ožujka 2023.).

ICIJ.org

<https://www.icij.org/investigations/luxembourg-leaks/leaked-documentsexpose-global-companies-secret-tax-deals-luxembourg/> (pristupljeno 20. ožujka 2023.).

Investopedia.com

<https://www.investopedia.com/ask/answers/093015/why-panamaconsidered-tax-haven.asp> (pristupljeno 20. ožujka 2023.).

Legalis.hr

<http://www.legalis.hr/> (pristupljeno 20. ožujka 2023.).

Offshoregate

<http://www.offshoregate.com/> (pristupljeno 20. ožujka 2023.).

Porezna uprava Republike Hrvatske

https://www.porezna-uprava.hr/HR_porezni_sustav/Stranice/porezni_sustav.aspx (pristupljeno 20. ožujka 2023.)

Poslovni.hr

<https://www.poslovni.hr/poduzetnik/offshore-tvrtke-imaju-sin-naftasa-ipoznati-pr-ovac-312733> (pristupljeno 20. ožujka 2023.).

Thessaloniki International Student Model United Nations

<http://www.thessismun.org/> (pristupljeno 20. ožujka 2023.).

POPIS ILUSTRACIJA

Slike

Slika 1. Porezni sustav Republike Hrvatske	6
Slika 2. Najvećih 20 poreznih oaza u svijetu	22